

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI VAZIRLIGINING
ILMIY-METODIK JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL JOURNAL
MINISTRY OF PUBLIC EDUCATION OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN

2021

5-son
(maxsus)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvohnoma berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

- 4** Sog'lom turmush tarzi – farovon hayot asosi ekanligini targ'ib qilish dolzarb ijtimoiy-pedagogik muammo

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

- T. Achilov 6** Pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida o'zaro hamkorlikning didaktik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov 10** Kurash orqali talabalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarini singdirishning ilmiy-nazariy asoslari
- A. Tursunov 13** Tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda chaqiriqqacha harbiy ta'lim o'qituvchilarining pedagogik imkoniyatlari
- A. Abdulaxatov, B. Muxtorov 16** Talaba-yoshlarda kurash sport turini tatbiq etish ma'naviy-axloqiy tarbiya vositasi sifatida
- A. Shadiyev 20** Bolalar va o'smirlar bilan o'tkaziladigan yengil atletika mashg'ulotlarining ilmiy-amaliy ahamiyati
- M. Shermatov 24** Umumiy o'rta ta'lim maktablari o'quv dasturida voleybol darsining ahamiyati
- J. Shukurllayev 28** Voleybol sport turi vositasida maktab o'quvchilarida jismoniy sifatlarni rivojlantirishda akmeologik yondashuvning didaktik imkoniyatlari
- J. Xudoyberganov 31** Ta'lim muassasalarida o'quvchilar jismoniy tarbiyasining amaliy ahamiyati

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

- F. Nurmatov 34** Harakatli o'yinlar bola tarbiyasining asosiy usuli sifatida
- U. Zokirov 38** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlarni tashkil etishning shakllari
- A. Yusupbayeva 42** Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy rivojlanishida harakatli o'yinlarni tashkil etish usullari
- R. Atajanova 46** Ishchi daftarning boshlang'ich sinf o'quvchilari ijodiy qobiliyatini shakllantirishdagi o'rni
- B. Ko'kiyev 49** Yordamchi proyeksiyalash usulida pozitsion masalalarni yechishning metodik qulayligi

TA'LIM SIFATI: MAZMUN VA MOHIYAT

- S. Xabibullayev 53** Umumiy o'rta ta'lim maktablarida sport o'yinlari futbol bo'yicha musobaqalarni tashkil etishning ahamiyati
- J. Shukurllayev 57** Klaster yondashuv asosida voleybolchilarning jismoniy ko'rsatkichlarini rivojlantirish
- A. Sultonov 60** Belbog'li kurash qoidalarining xususiyatlari
- V. Karayev 63** Kompetensiyalarning innovatsion ta'lim klasteridagi ahamiyati
- D. Umaraliyeva 66** Sportchilarda dispanser nazoratini tashkil etishning xususiyatlari

MILLIY TA'LIM TEXNOLOGIYALARI

- I. Marasulova, N. Boymurotov 69** O'zbekiston me'moriy yodgorliklarida naqsh bezaklarining ahamiyati
- S. Sobirov 73** Talaba-yoshlarning mafkuraviy immunitetini mustahkamlash, ularda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirishda tasviriy san'atning o'rni

Telman ACHILOV,

Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim" fakulteti dekani

PEDAGOGIK TA'LIM INNOVATSION KLASTER YONDASHUVIDA O'ZARO HAMKORLIKNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Annotatsiya

Mazkur maqolada pedagogik ta'lim innovatsion klaster yondashuvida maktab-laboratoriya tajribasining tarmoqlararo o'zaro hamkorligi asos sifatida ko'rsatilgan. Shuningdek, jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi va umumiy o'rta ta'lim maktablari o'rtasida nafaqat o'qitishga qaratilgan pedagogik ta'lim innovatsion klasterini shakllantirish va rivojlantirish, balki mintaqaning kelajakdagi professional kadrlarga bo'lgan ehtiyojlari nuqtayi nazaridan talabalar hamda o'quvchilarning ilmiy va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar. Pedagogik ta'lim innovatsion klaster, maktab-laboratoriya, innovatsion faoliyat, tarmoqlararo o'zaro hamkorlik, mintaqa, model, jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi, tajriba, kompetentlik.

В данной статье в качестве основы указано межотраслевое взаимодействие школьного и лабораторного опыта в инновационном кластерном подходе педагогического образования. А также формирование и развитие инновационного кластера педагогического образования между образовательным направлением физическая культура и общеобразовательными школами, ориентированного не только на преподавание, но и на развитие научно-творческого потенциала учащихся и воспитанников с точки зрения будущих потребностей региона в профессиональных кадрах.

Ключевые слова. Педагогический образовательный инновационный кластер, школа-лаборатория, инновационная деятельность, межотраслевое сотрудничество, регион, модель, образовательное направление физической культуры, опыт, компетенция.

This article presents the interdisciplinary interaction of school-laboratory experience in an innovative cluster approach to teacher education. As well, physical education is directed on formation and development of innovation cluster of pedagogical education, aimed at training both in education and among schools in General, but also tailored to the needs of the region's future professional workforce, the development of scientific and creative potential of pupils and students.

Key words. Pedagogical educational innovation cluster, school-laboratory, innovation activity, inter-industry cooperation, region, model, educational direction of physical culture, experience, competence.

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini yangi bosqichga ko'tarish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini ilg'or xalqaro standartlar asosida takomillashtirish va oliy pedagogik ta'lim bilan qamrov darajasini oshirish borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirib kelinmoqda.

Ta'limda pedagog – o'zining ijodkorligi, faolligi, individualligi, tanqidiy fikrlashi, kasbiy pedagogik kompetentligi, ya'ni kompetentliklar majmui hamda innovatsion ta'lim

---

texnologiyalarini joriy etish orqali pedagogik mahorat darajasini doimiy ravishda rivojlantirib borishga intilishi bilan ajralib turadi.

Kasbiy mahoratga ega bo'lish uchun pedagogik yo'nalish, kasbiy jihatdan ahamiyatli shaxsiy sifatlar, asosiy pedagogik qobiliyatlar, kasbiy kompetentlik, uzluksiz o'z-o'zini takomillashtirish, malaka oshirish, pedagogik ijodkorlik va innovatsiyalar zarur.

Klaster siyosati mintaqaviy iqtisodiy rivojlanish strategiyasining asosi bo'lib xizmat qiladi va ta'lim tizimiga nisbatan klasteri mintaqa ehtiyojlarini hisobga olgan holda o'qitish masalasini hal qilish uchun professional kuchlarni sintez qiluvchi innovatsiya markazi sifatida ko'rsatish mumkin.

Ta'lim murakkab tizim bo'lib, unda ko'plab mustaqil to'ldiruvchi va o'zaro bog'liq qismlar mavjud. Har qanday tizim faqat teskari aloqa mavjud bo'lsa, samarali ishlaydi. Shuning uchun maktab va institut hamkorlik shakllarini rivojlantirishni o'rganishi kerak. Bunday hamkorlikni amalga oshirish uchun ta'lim jarayonini tashkil etishda klaster modelidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Pedagogik ta'lim innovatsion klaster – bu shartnomalar asosida o'zaro hamkorlik qiluvchi va ta'lim mutaxassislarini tayyorlash bo'yicha ilmiy, o'quv va innovatsion maqsadlarni amalga oshirishda ishtirok etuvchi jug'rofik mahalliyashtirilgan tashkilotlar guruhidir.

Shuni ta'kidlash kerakki, hozirgi kunda klaster tushunchasiga bir qancha ta'riflar berilgan. Ma'lum bo'lgan barcha ta'riflarni tahlil qiladigan bo'lsak, bu tushunchaning ikkita fundamental xususiyatini ajratib ko'rsatishimiz mumkin. Birinchidan, klasterdagi ta'lim muassasalar vertikal va gorizontal bo'lgan ulanishlar bilan bog'liq bo'lishi kerak va bu aloqalarning aksariyati ta'lim muassasalar uchun foyda keltiradigan ijtimoiy munosabatlarni o'z ichiga oladi. Ikkinchidan, klasterlar o'zaro bog'langan jug'rofik jihatdan yaqin ta'lim muassasalari guruhlarining afzalliklarini shakllantirish va rivojlantirishga yordam beradi.

Klasterda oliy ta'limning o'rni muhimligini hisobga olib, bu turdagi klasteri ta'lim-tarbiya va hamkorlik munosabatlari bilan o'zaro bog'langan ta'lim muassasalari majmui bo'lgan pedagogik ta'lim innovatsion klasteri sifatida ajratib ko'rsatishimiz mumkin.

Pedagogik ta'lim klasterining asosiy vazifalariga quyidagilar kiradi:

– soha talabiga o'z vaqtida javob beradigan samarali ta'lim xizmatlari sohasini yaratish; innovatsion ta'lim texnologiyalarini takomillashtirish, kasbga yo'naltirishni tashkil etish; hamkorlikka oid me'yoriy-huquqiy xujjatlarning ishlab chiqilishini ta'minlash; umumiy o'rta ta'lim va bakalavriat/magistratura ta'lim yo'nalishlari bo'yicha o'quv faoliyatini birgalikda loyihalash;

– pedagogik ta'lim innovatsion klasterining muhim farqlovchi xususiyatlari: bo'lajak pedagog kadrlarni shakllantirish uchun shart-sharoitlar yaratish; ta'limni ishlab chiqarish bilan integratsiyalash; o'qituvchilik kasbining nufuzini ko'tarish;

– pedagogik ta'lim innovatsion klasterini amalga oshirishning eng asosiy sharti va shakli sifatida "Maktab-laboratoriya" innovatsion tajriba maydonchalarini olish mumkin.

Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri TVChDPI "Jismoniy madaniyat" ta'lim yo'nalishining strategik tadqiqot yo'nalishi bo'lib, "Maktab-laboratoriya" uning yadrosi – amaliyotga tatbiq etish shakli hisoblanadi. "Maktab-laboratoriya"lar ilmiy-pedagogik innovatsion loyihalarni yaratish va tajriba-sinovdan o'tkazish bilan bog'liq muhim vazifalarni bajaradi.

Bugungi kunda Toshkent viloyatining Chirchiq shahridagi umumiy o'rta ta'lim maktablarida shunday 4 ta "Maktab-laboratoriya" innovatsion tajriba maydonchalari tashkil

etilgan. Bu boradagi ishlarni tizimli va muayyan reja asosida olib borish maqsadida “Jismoniy madaniyat” ta'lim yo'nalishi va Chirchiq shahar xalq ta'limi bo'limining umumiy o'rta ta'lim maktablari o'rtasida hamkorlik shartnomalari hamda chora-tadbirlar rejasi ishlab chiqilgan.

“Maktab-laboratoriya” innovatsion tajriba maydonchalarining maqsadi uzluksiz ta'lim jarayonida ta'lim turlari o'rtasidagi ilmiy, uslubiy va ta'lim vositalarini rivojlantirish, pedagogik ta'lim innovatsion klasterini amaliyotga tatbiq etish bilan bog'liq ilmiy-pedagogik loyihalarni tajriba-sinovdan o'tkazishdan iborat.

Pedagogik ta'lim innovatsion klaster modellari jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi bitiruvchilarini tayyorlash sifatini oshirish maqsadida hamkorlikni rivojlantirishning maqsadli jarayonining aniq taqdim etishga imkon beruvchi tashkiliy, boshqaruv, texnologik va mazmun darajalarini o'z ichiga olgan yaxlit ta'limdir.

Pedagogik ta'lim innovatsion klaster tuzish maqsadlari:

- bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash sifatini oshirish;
- hududdagi oliy ta'lim muassasasi va maktablarning turli faoliyatlarini rivojlantirishning innovatsion xususiyatini ta'minlash;
- ta'lim va fan integratsiyasi.

“Jismoniy madaniyat” ta'lim yo'nalishining “Maktab-laboratoriya” innovatsion tajriba maydonchalari asosida o'zaro hamkorlikning quyidagi modellarini amalga oshiradi:

1. Informatsion-anglash ijtimoiy faoliyati. Ushbu model doirasida tashkiliy xizmatlar amalga oshirildi: sport to'garaklari, master-klasslar, ma'ruzalar, ilmiy-amaliy anjumanlar, konsultatsiyalar, ekskursiyalar tashkil etilmoqda.

2. Muammoli-tahliliy yoki munozarali faoliyat, unga tayyorgarlik ko'rish, anketa va so'rovnomalar, treninglar, mahorat darslari, muammoli seminarlar, davra suhbatlari, ilmiy-tadqiqot va loyiha ishlari o'tkazilmoqda.

3. Ijtimoiy-rolli modeliga o'rta maktab o'quvchilarining kasbiy tayyorgarligiga yo'naltirilgan ijtimoiy tadbirlar (tanlovlar, olimpiadalar, konferensiyalar, loyiha faoliyati, yosh sportchi maktabi va boshqalar kiradi) tashkil etilmoqda.

4. Sport faoliyati sinfdan tashqari ishlarning turli shakllariga qaratiladi.

O'zaro hamkorlikning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- o'quv-uslubiy o'zaro hamkorlik;
- ilmiy-uslubiy o'zaro hamkorlik;
- o'qituvchilarning kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirish kurslarini tashkil etish;

Ta'lim muassasasining klaster shakli zamonaviy kasbiy kompetensiyaga ega bo'lgan yuqori malakali kadrlarni tayyorlashga olib keladi.

Shartli ravishda quyidagi bloklarni “Maktab-laboratoriya” tajriba maydonchasi doirasida belgilash mumkin:

1. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari uchun tadbirlar sikli.
2. O'rta va yuqori sinf o'qituvchilari uchun tadbirlar sikli.
3. Sinfdan tashqari ta'lim o'qituvchilari uchun tadbirlar sikli.
4. Maktablarning yetakchi fan o'qituvchilari va jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishining professor-o'qituvchilarining ochiq darslari.
5. Jismoniy tarbiyaning dolzarb masalalarini hal etish.

O'qituvchining kasbiy bilim, ko'nikma va malakasini oshirish qanchalik muvaffaqiyatli bo'lsa, kasbiy faoliyatda o'z-o'zini anglash imkoniyatlari shunchalik keng bo'ladi.

Bazaviy sport maydonchalarida sport turlari bo'yicha musobaqalar, ilmiy-tadqiqot

---

konferensiyalar, ilmiy laboratoriyalar, maktab va jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi professor-o'qituvchilar, talabalar hamda o'quvchilar uchun qo'shma seminarlarni tashkil etish va o'tkazish pedagogik ta'lim innovatsion klasteri muhitini yaratishga imkon beradi.

Ta'kidlash joizki, pedagogik ta'lim innovatsion klasteri jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi va maktablarni hamkorlik qilish vositasi sifatida amalga oshirish muhimdir:

– “maktab-institut-maktab” modelidagi ishlarni takomillashtirish, jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi orqali ishtirokchilar sonini kengaytirish va klaster ichidagi o'zaro hamkorlik shakllarini diversifikatsiya qilish;

– yosh o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlash va ularga metodik yordam ko'rsatish;

– jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalarini muvaffaqiyatli kasbiy faoliyatga tayyorlash va pedagogik amaliyot davrida dars berishlari uchun barcha zaruriy shart-sharoitlar yaratish;

– jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalarining ijodiy salohiyatini rivojlantirish orqali ularning kasbiy bilim, ko'nikma va malakasini oshirishni ta'minlash;

– jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi va maktablar o'rtasida o'zaro hurmat va hamkorlik tamoyillari asosida aloqalar o'rnatish;

– jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi doirasida talabalarning o'z-o'zini boshqaruvini rivojlantirish;

– talabalarni ijtimoiy ahamiyatga molik loyihalarni amalga oshirishga jalb qilish;

– jismoniy madaniyat ta'lim yo'nalishi talabalarining faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish.

Pedagogik ta'lim innovatsion klasterini tashkil etish zamonaviy o'qituvchi kasbiy tayyorgarligining eng muhim vazifasi – mutaxassislarni massreproduktiv ishlab chiqarishdan ularning individual va ijodiy tayyorgarligiga o'tish, o'qituvchining ijodiy raqobatdosh shaxsini shakllantirishga ham yechim topadi. Klasterda kasbiy tayyorgarlikning o'zgaruvchanligi, yangi istiqbolli mutaxassisliklarni kashf etish, yangi fanlarni, innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish masalasini hal qilish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Muxamedov G'I., Xodjamqulov U.N. *Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri: ta'rif, tavsif, tasnif*. Chirchiq, Universitet – 2019.

2. Xo'jamqulov U.N. *Maktab-laboratoriya*. Chirchiq – 2019.

3. Иваниская И.И. *Образовательный кластер – новая форма взаимодействия образовательных учреждений с целью повышения эффективности их деятельности [Текст] / И. И. Иваниская // Научные труды CWorld. – 2013. – Т. 40. – №3. – С. 21-27.*

4. Корчагин Е.А. *Социальное партнерство как механизм управления образовательным кластером [Текст] / Е.А. Корчагин // Инновации в образовании. – 2007. – №6 – С. 43-51.*

5. Пуденко Т.И. *Образовательные кластеры как модель управления развитием образования на муниципальном уровне, повышающая доступность качественных образовательных услуг [Текст] / Т.И. Пуденко // Управление образованием: теория и практика. – 2014. – № 3 (15). – С. 33-45.*

6. Соколова Е.И. *Термин “Образовательный кластер” в понятийном поле современной педагогики [Текст] / Е.И. Соколова // Непрерывное образование: XXI век. – 2014. – № 2 (6). – С. 153-160.*

Bosh muharrir:

Mahmudov Sarvar Yuldashevich

Bosh muharrir o'rinbosari v.v.b:

Umaraliyeva Muhayyo Abdugaparovna

Mas'ul kotib:

Suyarova Lutfiya Muhiddinovna

Bosh dizayner – badiiy muharrir:

Mamasoliyev Akbarali Hamzayevich

Tahrir hay'ati:

Sherzod SHERMATOV, Risboy JO'RAYEV, Komiljon MUQIMOV, Ulug'bek INOYATOV, G'ayrat SHOUMAROV, Maqsudjon YULDASHEV, Oynisa MUSURMONOVA, Lola MO'MINOVA, Dilyara SHARIPOVA, Barno ABDULLAYEVA, Rohatoy SAFAROVA, Xolboy IBRAGIMOV, Ravil IS'YANOV, Mirodiljon BARATOV, Sharibboy ERGASHEV. Yashin ISMANDIYAROV, Muhabbat MIRSALIYEVA, Bahodir MA'MUROV, Shukurullo MARDONOV, Ulfat MAHKAMOV.

Jamoatchilik kengashi:

Dilshod KENJAYEV, Sobitxon TURG'UNOV, Nargiza RAXMANKULOVA, Abduhalim MAHMUDOV, Kamola RISKULOVA, Feruza QODIROVA, Islom ZOKIROV, Ravshan ABDUXAIROV.

Jurnalning ushbu sonini nashrga tayyorlashda tahririyat hamda mualliflar bilan bevosita ishlagan shuningdek, maqolalarni tahrir qilish ishlarida ekspert – rensenzent sifatida faoliyat ko'rsatgan Chirchiq davlat pedagogika instituti, "Sport va chaqiriqqacha harbiy ta'lim" fakulteti dekani Telman Sa'dullayevich Achilovga minnaddorchilik bildiramiz.

Tahririyat manzili:

Toshkent shahar Shayhontoxur tumani Navoiy ko'chasi, 30-uy.

E-mail: xalq_talimi@xtv.uz Tel: (0 371) 231-16-51, Faks: 231-16-52

Jurnalga yuborilgan maqolalarga javob qaytarilmaydi, jurnalda e'lon qilingan maqolalardan olingan matnlar "Xalq ta'limi" ilmiy-metodik jurnalidan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2015-yil 20-martdagi 214/2-sonli qarori bilan OAK ilmiy nashrlari ro'yxatiga kiritilgan.

"TAFAKKUR NASHRIYOTI" MCHJ bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent shahri, Shayhontoxur tumani, Navoiy ko'chasi, 30-uy

Bosishga ruxsat etildi: __.__.____-y. Qog'oz bichimi 70x100 1/16. Ofset bosma usuli.

Shartli b.t. 12,0. Adadi ____ nusxa. – buyurtma.

Bahosi kelishilgan narxda.

Ushbu songa mas'ul – Qarshiboyeva Hilola Murtazayevna

© "Xalq ta'limi" jurnali, 2021.